

ΕΝΟΤΗΤΑ 1η

ΠΑΙΔΕΙΑ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Α. ΘΕΩΡΙΑ

Ο όρος παιδεία, λόγω της πολυδιαστατικότητάς του, επιδέχεται πολλούς και διαφορετικούς ορισμούς. Οι διαφορές αφορούν κυρίως τις μεθόδους και το περιεχόμενο της παιδείας. Πέρα απ' αυτό, όμως, μπορούμε να θεωρήσουμε σαν αποδεκτούς τους παρακάτω ορισμούς:

1. Παιδεία είναι ένα σύστημα αγωγής, που έχει σαν σκοπό να διαμορφώσει προσωπικότητες αυθύπαρκτες, ανεξάρτητες και ολοκληρωμένες, ικανές να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της συλλογικής ζωής. Δηλ. η παιδεία είναι ανθρωποπλαστικό ιδεώδες, που απέχει από κάθε χρησιμοθηρία και ωφελιμισμό.
2. Η παιδεία είναι το κληροδοτούμενο από γενεά σε γενεά κεφάλαιο των πνευματικών αγαθών, που σχηματίζεται μέσα στην ιστορία και από την ιστορία, με τον ατομικό και συλλογικό μόχθο του ανθρώπου. (Ε. Παπανούτσος)
3. Παιδεία είναι η πνευματική και ηθική αγωγή των νέων. Η διάπλαση των διανοητικών δυνάμεων και του χαρακτήρα, ιδιαίτερα με την παροχή συστηματικής μόρφωσης στα σχολεία και στα άλλα Εκπαιδευτικά ιδρύματα. (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO)
4. Παιδεία είναι η διαδικασία μεταλαμπάδευσης των πνευματικών κατακτήσεων από τη μια γενεά στην άλλη.
5. Παιδεία είναι το σύνολο των υλικών και άυλων πόρων, που κληροδοτεί η παλιά γενιά στους νέους, οι οποίοι τους μεταπλάθουν, τους χρησιμοποιούν, τους επαυξάνουν και τους μεταλαμπαδεύουν στην επόμενη γενιά. Δηλ. η παιδεία είναι βασικός συντελεστής κοινωνικής συναίνεσης των νέων. (**Σημείωση:** Εδώ η παιδεία ταυτίζεται λίγο πολύ με τον πολιτισμό.)
6. Σύμφωνα με τον Max- Weber, κάθε σύστημα παιδείας αποβλέπει στο να καλλιεργεί τους νέους για μια ειδική διαγωγή ζωής, που χαρακτηρίζει και συμφέρει την ομάδα με την αποφασιστική ισχύ στην κοινωνική ιεραρχία.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

- A. Άμεσοι: οικογένεια - σχολείο (εκπ/ση) - κοινωνικό περιβάλλον.
- B. Έμμεσοι: ΜΜΕ - πολιτιστικές διαδικασίες - ελεύθερος χρόνος- επάγγελμα.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1. Διαμόρφωση και ολοκλήρωση της προσωπικότητας

Ο πρώτος και σημαντικότερος στόχος που θέτει η παιδεία είναι η διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Αυτή αναλαμβάνει να του διαμορφώσει έτσι τις πεποιθήσεις, τις στάσεις και τις αξίες του, ώστε να είναι οργανικά συνδεδεμένες μεταξύ τους και να του διασφαλίζουν κάθε φορά δημιουργικές και θετικές προσαρμογές στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες του περιβάλλοντος. Δηλαδή η παιδεία φροντίζει για το όλο πρόγραμμα ζωής του ατόμου στη δόμηση και στην προαγωγική εφαρμογή του. Συγκεκριμένα η παιδεία αναλαμβάνει αρχικά να διεγείρει, να αφυπνίσει και να αξιοποιήσει τις πνευματικές δυνάμεις του ανθρώπου. Γι' αυτό και ο πρώτος ρόλος που καλείται να παίξει είναι η πνευματική καλλιέργεια. Εξάλλου όντας,

εξ ορισμού, η παιδεία, σύνολο πνευματικών κατακτήσεων, έχει στενή και άμεση σχέση με τον πνευματικό κόσμο του ανθρώπου.

Η **πνευματική καλλιέργεια** που παρέχει η παιδεία συνίσταται:

α) Στην κατάρτιση του ανθρώπου από άποψη γνώσεων:

Οι γνώσεις αποτελούν τα απαραίτητα και αναγκαία βάρη στήριξης του προσωπικού οικοδομήματος. Οι γνώσεις αυτές αφορούν από τη μία τον εσωτερικό κόσμο του ατόμου και από την άλλη το χώρο που το περιβάλλει. Με τις πρώτες κατακτά την αυτογνωσία και με τις δεύτερες αποκτά συνείδηση του περιβάλλοντος.

Ας δούμε αναλυτικότερα την αξία της αυτογνωσίας για να μπορέσουμε να αποτιμήσουμε καλύτερα αυτή την προσφορά της παιδείας. Με την αυτογνωσία το άτομο αποκρυπτογραφεί το «Είναι» του, ρίχνοντας άπλετο φως στα σκοτάδια του εσωτερικού του κόσμου. Εντοπίζει, συνειδητοποιεί και αξιολογεί, μέσα από τη διαδικασία της αυτοκριτικής, τις δυνάμεις και τις αδυναμίες του, τα προτερήματα και τα ελαττώματά του. Απομακρυνόμενο από κάθε τάση ύποπτης επιείκειας, φιλαυτίας, αλαζονείας και εγωκεντρισμού, αποδίδει στον εαυτό του «τα του Καίσαρος τω Καίσαρι» και επιδίδεται σ' έναν αγώνα αυτοελέγχου, αυτοπειθαρχίας και αυτοκυριαρχίας, οδηγούμενο έτσι στην πνευματική ολοκλήρωση και την ηθική τελείωση.

Με τις γνώσεις που παρέχει η παιδεία στο άτομο και που αφορούν το περιβάλλον, συντελεί δυναμικά και ουσιαστικά στην κατανόηση των στοιχείων, της δομής και της λειτουργίας τόσο του φυσικού όσο και του κοινωνικού χώρου. Ειδικότερα, μέσω των γνώσεων, το άτομο απομυθοποιεί το φυσικό περιβάλλον και το βλέπει με τις πραγματικές του διαστάσεις, εξοικειώνεται με την κοινωνική πραγματικότητα και εντάσσεται ομαλότερα σ' αυτές. Για να δώσει η παιδεία στο άτομο σαφή εικόνα του υποκειμενικού και του αντικειμενικού του κόσμου, επιστρατεύει τον πλούτο των κατακτήσεων των φυσικοθετικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών.

β) Στην καλλιέργεια της λογικής, της κριτικής ικανότητας και του προβληματισμού.

Αυτή η διαδικασία δεν αποσκοπεί πουθενά αλλού παρά στη διαμόρφωση λογικών ατομικών αξιολογικών κριτηρίων, που δίνουν τη δυνατότητα στο άτομο να λειτουργεί σαν αυθύπαρκτη, αυτοδύναμη και ανεξάρτητη μονάδα, με δικά του προσωπικά βάρη στήριξης. Συγκεκριμένα το άτομο απομακρύνεται από το μύθο, την πλάνη και την προκατάληψη και έρχεται σε επαφή με τον ορθό λόγο, την επιστημονική γνώση, την αλήθεια και την αντικειμενικότητα. Έτσι αποφεύγει τον κίνδυνο να μείνει μια ύπαρξη εξαρτώμενη, ετερόφωτη και ετερόνομη και μεταβάλλεται σε υπεύθυνη και συνειδητοποιημένη παρουσία. Αποκτά άμεση αντίληψη των πραγμάτων και των καταστάσεων, επεξεργάζεται τα προσωπικά και κοινωνικά δεδομένα, περνάει από βασανιστικό έλεγχο τις αποφάσεις του, πετυχαίνει την εσωτερική απελευθέρωση.

Για να καλλιεργήσει το λογικό του ατόμου, η πλατιά και δημοκρατική παιδεία έχει στα χέρια της ένα σίγουρο και αποτελεσματικό μέσο, το διάλογο. Μ' αυτόν θα ξυπνήσει τον προβληματισμό του, την κριτική διάθεσή του και τη δημιουργική αντίστασή του σε κάθε εξωτερικό ερεθισμό. Καλλιεργώντας του το διαλεκτικό τρόπο σκέψης, του αυξάνει τα όρια της αντίληψής του, διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες και το προφυλάσσει από τους κινδύνους του φανατισμού κι ενός στείου δογματισμού. Η παραπάνω προσφορά της παιδείας παρουσιάζεται σαν αναγκαιότητα στη σημερινή εποχή που τη χαρακτηρίζουν ο παραλογισμός, η σύγχυση, η ασάφεια, η απροσδιοριστία, ο φανατισμός και η προσκόλληση σε δόγματα, η πολλαπλότητα αντιφατικών απόψεων και θέσεων και ο καθημερινός βομβαρδισμός του ανθρώπου από αλλεπάλληλα διλήμματα. Μέσα απ' αυτή τη χαώδη κατάσταση καλείται η παιδεία να οδηγήσει τον άνθρωπο στο δρόμο του πραγματικού του προορισμού και της καταξίωσής του.

γ) Στην ευαισθητοποίηση του ατόμου:

Πέρα από την παροχή γνώσεων και τον ορθολογισμό, η παιδεία οφείλει να ερεθίσει και να καλλιεργήσει την ευαισθησία του ατόμου. Διαφορετικά αυτό θα κινδύνευε να τυποποιηθεί και να μηχανοποιηθεί μέσα στην τεχνοκρατούμενη κοινωνία μας. Η ευαισθητοποίηση είναι αυτή η διαδικασία που βοηθάει τον άνθρωπο στη σύλληψη και τη γέυση της ομορφιάς της ζωής. Είναι η διαμόρφωση αισθητικών κριτηρίων και η προλείανση του εδάφους για την επαφή του με τις αιώνιες αισθητικές αξίες του ωραίου, του μέτρου, της ισορροπίας, του υψηλού και του ιδεώδους. Είναι ο εξωραϊσμός και εξανθρωπισμός του εσωτερικού του κόσμου, που θα τον ανάγουν στις σφαίρες της εσωτερικής πληρότητας και αρμονίας.

Σε μια εποχή όπως η δική μας, όπου η αισθητική κακοποίηση κυριαρχεί στο περιβάλλον, η ευαισθησία αντικαθίσταται από την σκλήρυνση και τη βία και η τέχνη εμπορευματοποιείται, ο ρόλος της παιδείας είναι τεράστιος. Οφείλει να αναχαιτίσει το κύμα της αποευαισθητοποίησης του ανθρώπου και να του αποκαταστήσει τις σχέσεις του με την ομορφιά. Με την απόκτηση της γνώσης, της λογικής και της ευαισθησίας ο άνθρωπος ολοκληρώνει την πνευματική του καλλιέργεια. Αποκτά ένα ευρύ και στέρεο γνωσιολογικό υπόβαθρο, προσωπικά μέτρα και σταθμά, βαθύ προβληματισμό, δεκτικότητα και ευαισθησία στα μηνύματα της εποχής του, καθολική αντίληψη της ζωής. Έτσι αποφεύγει τους κινδύνους της μονομέρειας, της μονοδιαστατικότητας και του παρωπιδισμού.

Η παιδεία δεν αντιμετωπίζει τον άνθρωπο μόνο σαν πνευματική παρουσία, αλλά και σαν ψυχική με τεράστιες δυνατότητες ηθικοποίησης. Εξάλλου όλοι γνωρίζουμε πως μια πνευματική καλλιέργεια χωρίς παράλληλη ψυχική - χωρίς ηθικούς φραγμούς και αναστολές - θα εγκυμονούσε τεράστιους κινδύνους. Ας φανταστούμε τα προϊόντα του ανθρώπινου πνεύματος στα χέρια ατόμων χωρίς συνείδηση, ηθικές αρχές και ανθρωπισμό. Η παιδεία λοιπόν αναλαμβάνει να εξανθρωπίσει τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου, συντελώντας στο ξερίζωμα του ζώου από μέσα του, δηλ. στην απάλυνση της τραχύτητας των ενστίκτων και στη χαλιναγωγή των ζωώδινων τάσεων και ορμών του. Αυτό το πετυχαίνει φέρνοντας τον σε επαφή με τις αναλλοίωτες ηθικές αξίες, όπως είναι η εσωτερική ελευθερία, η εντιμότητα, η αξιοπρέπεια, η ακεραιότητα, η αγάπη, ο αλτρουισμός, η αλληλεγγύη και η αλληλοβοήθεια. Δεν περιορίζεται όμως μόνο σ' αυτό, αλλά συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση ορθών αξιολογικών κριτηρίων, αρχών και αξιών, μέτρων και σταθμών. Έτσι το άτομο μπορεί κάθε φορά να κάνει τη σωστή επιλογή ανάμεσα στο δίκιο και στο άδικο, στην ομορφιά και στην ασχήμια, στην αλήθεια και στο ψέμα προχωρώντας σταθερά στη συνειδητοποιημένη ηθική πράξη.

Η ηθικοποίηση του ανθρώπου αποτελεί ένα δυσκολότατο, επίπονο και μακροπρόθεσμο έργο της παιδείας. Οι δυσκολίες προέρχονται και από την ίδια την ηθική και από την ανθρωπιστική κρίση που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη κοινωνία. Είναι πολύ δύσκολο να εναρμονίσει μέσα στο άτομο, η παιδεία τα προσωπικά ηθικά κριτήρια μ' αυτά που το κοινωνικό σύνολο υιοθετεί, εγκρίνει και επιβάλλει. Πρέπει με κάθε τρόπο ν' αποφύγει τη σύγκρουση ατόμου - κοινωνίας. Ύστερα, υπάρχει μέσα στη ζωή τέτοια αντιφατικότητα ηθικών κανόνων και κωδίκων, που αποβαίνει σχεδόν ακατόρθωτη η επιλογή. Η κρίση των αξιών από την άλλη πλευρά δυσκολεύει το άτομο να βρει μια ορθή γραμμή «πλεύσεως».

Αν λοιπόν η παιδεία κατορθώσει να δώσει στον άνθρωπο τη δυνατότητα διαμόρφωσης μιας ενιαίας και συγκροτημένης προσωπικότητας και εναρμόνισης ατομικής και κοινωνικής συνείδησης και ανθρωπιστικών προσανατολισμών, τότε θα έχει πετύχει το μέγιστο των έργων της. Κι αυτό γιατί μόνο μέσα από την πνευματική αναγωγή και την ηθική τελείωση, φθάνει ο άνθρωπος στην καταξίωσή του.

2. Κοινωνικοποίηση του ατόμου

Με την πραγματοποίηση του πρώτου της στόχου η παιδεία έχει ήδη προλειαίνει το έδαφος για το δεύτερο. Αυτός συνίσταται στη μεθοδική κοινωνικοποίηση του ατόμου. Συγκεκριμένα η παιδεία, έχοντας σαν δεδομένο την κοινωνική φύση του ανθρώπου, φροντίζει να μεταλαμπαδεύει σ' αυτόν όλα εκείνα τα στοιχεία της ομοιογένειας, που θεωρούνται απαραίτητα τόσο για την ύπαρξη, τη λειτουργία, και τη διαιώνιση της κοινωνίας, όσο και για την ομαλή ένταξή του μέσα στους κόλπους της και την ενεργό συμμετοχή τους στις κοινωνικές διαδικασίες. Με άλλα λόγια η παιδεία χρησιμεύει σαν παραγωγός συναίνεσης και κοινωνικής ολοκλήρωσης του ανθρώπου.

Ας δούμε τώρα σε τι συγκεκριμένα συνίσταται η **κοινωνικοποίηση** του ανθρώπου, σαν θεμελιακή συνδρομή της παιδείας σ' αυτό.

α) Ένταξη του ατόμου στις οικονομικές διαδικασίες.

Η παιδεία βοηθάει στην επαγγελματική αποκατάστασή του και στη μεταβολή του από παθητική παρουσία σε δραστήρια και παραγωγική μονάδα του εργαζόμενου κοινωνικού συνόλου. Αυτό το πετυχαίνει με το να δώσει:

- 1) ορθολογικό επαγγελματικό προσανατολισμό στο άτομο, λαμβάνοντας υπόψη τις έμφυτες κλίσεις του, τις πραγματικές του δυνατότητες - βιολογικές, πνευματικές, ψυχολογικές - τις φιλοδοξίες και επιδιώξεις του και τις κοινωνικές ανάγκες και απαιτήσεις, και
- 2) ειδική κατάρτιση δηλ. να το εφοδιάσει μ' εκείνες τις θεωρητικές και εμπειρικές γνώσεις, που απαιτεί ο επιστημονικός ή ο επαγγελματικός χώρος που διάλεξε να υπηρετήσει.

Μέσα λοιπόν από τη σωστή εκλογή επαγγέλματος και την ειδική κατάρτιση, είναι έτοιμο το άτομο για την παραγωγική ένταξή του στον οικονομικό μηχανισμό και για την ικανοποίηση στη συνέχεια, των οικονομικών του αναγκών. Έτσι χειραφετημένο οικονομικά, μπορεί να διεκδικήσει μια αξιόλογη θέση στην κοινωνική κλίμακα, χωρίς να χρειαστεί να κάνει συμβιβασμούς και παραχωρήσεις σε βάρος της συνείδησης και της αξιοπρέπειάς του. Εξάλλου, απελευθερωμένο από τις καθαρές βιοτικές ανάγκες, μπορεί να προχωρήσει για την κατάκτηση υψηλότερων στόχων και ιδανικών.

β) Ένταξη του ατόμου στις πολιτικές διαδικασίες.

Η πολιτικοποίηση - όχι βέβαια η κομματικοποίηση - αποτελεί μία, εξίσου σημαντική με τις προηγούμενες, προσφορά της παιδείας στο άτομο. Ειδικότερα η παιδεία είναι ο κυριότερος παράγοντας δημιουργίας πολιτικής συνείδησης στο άτομο. Αυτή αναλαμβάνει να διαμορφώσει σ' αυτό ξεκαθαρισμένα πολιτικά κριτήρια και ιδιαίτερη προσωπική ιδεολογική συγκρότηση, ενημερώνοντάς το πλατιά και αντικειμενικά πάνω στις πολιτικές δομές και διαδικασίες της κοινωνίας και μεταμορφώνοντάς το σε υπεύθυνο και συνειδητοποιημένο πολίτη.

Η πολιτικοποίηση βέβαια είναι έργο δύσκολο γιατί θα πρέπει οι φορείς της παιδείας να είναι, πάνω από τις προσωπικές τους θέσεις, όσο το δυνατόν αντικειμενικοί και, προπαντός, δημοκρατικοί. Οι δυσκολίες όμως μπορούν να ξεπεραστούν, αρκεί να υπάρχει συναίσθηση της ευθύνης και του καθήκοντος. Τα μέσα που αυτοί πρέπει να χρησιμοποιήσουν είναι ο διάλογος και η πειθώ. Ποτέ η βία και ο εξαναγκασμός.

γ) Ένταξη του ατόμου στις πολιτιστικές διαδικασίες.

Με την πνευματική, αισθητική και ψυχική καλλιέργεια που παρέχει η παιδεία στο άτομο, έμμεσα το εισάγει στις πολιτιστικές διαδικασίες της κοινωνίας. Το κάνει μέτοχο των εξελίξεων στο

χώρο των γραμμάτων, της επιστήμης και της τέχνης. Έτσι από δέκτης της κουλτούρας, γίνεται δημιουργικός πομπός και ξεχωριστός φορέας. Μπορεί τώρα πιο υπεύθυνα να αναλάβει τη μεταλαμπάδευση της πολιτιστικής κληρονομιάς ότι νέα γενιά. Με την κοινωνικοποίηση του ατόμου πέτυχε η παιδεία να δώσει στην κοινωνία στελέχη ικανά να την προφυλάξουν, να την ανανεώσουν και να τη διαωνίσουν. Μέσα απ' το σκεπτικό αυτό αντιλαμβανόμαστε πως η παιδεία είναι ο κινητήριος μοχλός της κοινωνικής προόδου.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΗΜΕΡΑ

Αντιφατική είναι η κατάσταση που επικρατεί στο χώρο της εκπαίδευσης, καθώς οι περισσότεροι διαπιστώνουν πως το σχολείο βρίσκεται σε δυσαρμονική σχέση με τις ραγδαίες αλλαγές που συντελούνται γύρω μας. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο το σχολείο οφείλει, αξιολογώντας τους νέους τρόπους και τις νέες ιδέες που καθιερώνονται στην κοινωνία, να αναπροσαρμοστεί στις σύγχρονες ανάγκες των νέων και του κόσμου μέσα στον οποίο αυτοί αναπτύσσονται, ειδικά με την προοπτική που διαγράφεται στο άμεσο μέλλον της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης.

ΟΙ ΝΕΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:

- ⇒ Οι νέες τεχνολογίες τροποποιούν τις καθιερωμένες αντιλήψεις για την απασχόληση και τα επαγγελματικά προσόντα.
- ⇒ Η εποχή της πληροφορικής απαιτεί όχι τυποποιημένη εργασία, αλλά επινοητικότητα, επιτελική ικανότητα και κριτικό πνεύμα.
- ⇒ Απαιτείται ευέλικτη εξειδίκευση που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της διαφοροποιημένης παραγωγής και στις συχνές αλλαγές επαγγελματών.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ:

- ⇒ Ραγδαία εξάπλωση των μεσών πληροφόρησης – καταιγισμός πληροφοριών.
- ⇒ Διεθνοποιημένα πρότυπα συμπεριφοράς που χαρακτηρίζονται από οικουμενικότητα αλλά και από ισοπέδωση των πολιτιστικών και πνευματικών ιδιαιτεροτήτων των λαών.
- ⇒ Διαπλοκή εθνικού - διεθνικού.
- ⇒ Απειλή από το διογκούμενο κύμα της ανεργίας.
- ⇒ Όξυνση των φαινομένων κοινωνικής παθογένειας.

ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ:

- ⇒ Ρευστότητα αξιών.
- ⇒ Αμοραλισμός.
- ⇒ Τεχνοκρατικοί στόχοι.
- ⇒ Ανταγωνισμός και ατομικισμός.
- ⇒ Ωφελιμισμός, χρησιμοθηρική νοοτροπία (η παιδεία γίνεται μέσο κοινωνικής ανόδου).

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Για να μπορέσει η εκπαίδευση να ανταποκριθεί στα καινούρια δεδομένα οφείλει, πρωταρχικά, να εκπονήσει ένα μακρόπνοο σχέδιο για την υπέρβαση της κρίσης του εκπαιδευτικού συστήματος, η οποία εκδηλώνεται σε διάφορους τομείς, όπως:

- ⇒ Αδυναμία, στις δομές της εκπαίδευσης να ανταποκριθούν στη μορφωτική και κοινωνική αναμόρφωση του σχολείου.
- ⇒ Δυσκολία στη σύνδεση του σχολείου με μία ουσιαστική πολιτική ανάπτυξης και απασχόλησης.
- ⇒ Αναχρονιστικά παιδαγωγικά μοντέλα που τροχοπεδούν τη δυναμική ανταπόκριση στις

νέες συνθήκες.

- ⇒ Αποκοπή του παραδοσιακού σχολείου από τη ζωή τόσο στο κοινωνικό όσο και στο ηθικό επίπεδο.
- ⇒ Αδιάλειπτη αναπαραγωγή του παθητικού, δογματικού και ανταγωνιστικού σχολικού μοντέλου.
- ⇒ Χρησιμοθηρική αντιμετώπιση της γνώσης.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Για να ανταποκριθεί το σχολείο στις νέες προκλήσεις που πρόκειται να γίνουν πραγματικότητα με την ουσιαστική Ένωση των Ευρωπαϊκών κρατών χρειάζεται:

- ⇒ Ευρεία διάδοση της ευρωπαϊκής ιδέας.
- ⇒ Εκμάθηση ξένων γλωσσών.
- ⇒ Συμμετοχή στα προγράμματα ανταλλαγών μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών όλων των χωρών της Ευρώπης.
- ⇒ Εφοδιασμός των νέων με γνώσεις και παιδεία που θα τους επιτρέπουν να λειτουργούν σε ένα πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό περιβάλλον.
- ⇒ Σύγχρονο περιεχόμενο σπουδών, κατάλληλα βιβλία.
- ⇒ Κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή.
- ⇒ Δημοκρατική Εκπαίδευση.
- ⇒ Ίσες ευκαιρίες στη μόρφωση (δωρεάν Παιδεία).
- ⇒ Αντικειμενική και αδιάβλητη αξιολόγηση διδασκομένων και διδασκόντων.
- ⇒ Εκπαιδευτικοί με υψηλή επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:

- ⇒ Ευελιξία προγράμματος: κοινός πυρήνας μαθημάτων που να αντιστοιχούν σε ένα απαραίτητο επίπεδο γνώσεων και σε ένα ευρύ φάσμα προαιρετικών που θα ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες κλίσεις των μαθητών.
- ⇒ Διεπιστημονικότητα: υπέρβαση του κατακερματισμού της γνώσης σε πρακτική και θεωρητική. Χρειάζεται ισορροπία και ενότητα στην επιστημονική, ανθρωπιστική και αισθητική μόρφωση.
- ⇒ Σύνδεση με την κοινωνία: το σχολείο πρέπει να δέχεται και να οικειοποιείται στοιχεία από το κοινωνικό περιβάλλον και να προετοιμάζει την ουσιαστική ένταξη του μαθητή σε αυτήν.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ

- ⇒ Πολλαπλότητα παιδαγωγικών μεθόδων, υποχρεωτικές και προαιρετικές διδασκαλίες, εναλλαγή θεωρητικής και πρακτικής άσκησης.
- ⇒ Νέες τεχνολογίες: η σωστή αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας αλλάζει το χαρακτήρα της μάθησης που δεν περιορίζεται στην αποθήκευση γνώσεων, αλλά και στην αξιολόγηση και τη δημιουργική αξιοποίησή της. Χρήση πληροφορικής, βίντεο, πολυμέσων.
- ⇒ Δια βίου παιδεία, που μπορεί να διευκολυνθεί με τις νέες τεχνολογίες. Συνίσταται στη δυνατότητα όλων των ανθρώπων οποιουδήποτε επαγγέλματος να ενημερώνονται, να πληροφορούνται και να παρακολουθούν τις εξελίξεις και τα νέα επιτεύγματα όχι μόνο στο χώρο της δουλειάς τους, αλλά και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο.

Η ΣΤΡΟΦΗ ΚΑΙ Ο ΣΥΝΩΣΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

α. Αιτίες του φαινομένου:

- Ο εκδημοκρατισμός της κοινωνίας και η σταδιακή κατάργηση των φραγμών και των διακρίσεων στη μόρφωση μετέτρεψαν την εκπαίδευση σε κοινό αγαθό.
- Οι σύγχρονες κοινωνικές και επαγγελματικές ανάγκες απαιτούν ως αναγκαία προϋπόθεση την κατοχή ενός τουλάχιστον τίτλου σπουδών.
- Η αγορά εργασίας καθιστά αναγκαία την εξειδίκευση που προσφέρουν πολλές, κυρίως νεοσύστατες, πανεπιστημιακές σχολές.
- Η αντίληψη που θέλει τον κάτοχο ενός πανεπιστημιακού τίτλου να βρίσκει πιο εύκολα μια θέση εργασίας, έστω και αν αυτό γίνεται καθυστερημένα, γεγονός που επιβεβαιώνεται και στατιστικά στη χώρα μας.
- Η επαγγελματική σταθερότητα και η μονιμότητα που- κατά την επικρατούσα αντίληψη- εξασφαλίζουν όσα επαγγέλματα στηρίζονται σε πανεπιστημιακού επιπέδου σπουδές, ιδιαίτερα για όσους αναζητούν μια θέση στο δημόσιο τομέα.
- Οι αυξημένες στην εποχή μας προσωπικές φιλοδοξίες για ευρύτερη μόρφωση και επαγγελματική ανέλιξη μέσω των ανώτατων σπουδών.
- Η διαίωσιση της κοινωνικά ρατσιστικής νοοτροπίας που θεωρεί όσους ασχολούνται με χειρωνακτικά ή τεχνικά επαγγέλματα πολίτες δεύτερης κατηγορίας, ενώ αντίθετα αντιμετωπίζει ως κοινωνικά αναβαθμισμένους και καταξιωμένους τους πτυχιούχους πανεπιστημιακών σπουδών.
- Οι οικογενειακές προσδοκίες και οι καταπιεσμένες επιθυμίες των γονιών που ωθούν τα παιδιά τους στην κατεύθυνση των σπουδών, έστω και αν δεν έχουν ανάλογες ικανότητες.
- Η καλλιέργεια της αντίληψης για πανεπιστημιακές σπουδές από το ευρύτερο περιβάλλον και κυρίως από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, που προβάλλουν ως μείζον θέμα της επικαιρότητας τις εισαγωγικές εξετάσεις.

β. Συνέπειες του φαινομένου:

- δραματική αύξηση των ανέργων πτυχιούχων
- κορεσμός συγκεκριμένων σχολών και επαγγελμάτων με μεγάλη ζήτηση, γιγαντισμός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- ποιοτική έκπτωση της παρεχομένης πανεπιστημιακής εκπαίδευσης
- «φροντιστηριοποίηση» του Λυκείου, το οποίο χάνει τον ευρύτερο μορφωτικό του χαρακτήρα και γίνεται εξεταστικός προθάλαμος των πανεπιστημιακών σχολών
- καλλιέργεια ανταγωνιστικού κλίματος για την είσοδο σε μια σχολή
- παγίωση της υπάρχουσας νοοτροπίας για το «γόητρο» που προσδίδει ένας τίτλος σπουδών
- απογοητεύσεις με δραματικά αποτελέσματα σε περίπτωση αποτυχίας
- αύξηση των νέων που αναζητούν την τύχη τους στο εξωτερικό, αφαίμαξη της χώρας σε οικονομικό και ανθρώπινο δυναμικό
- αναταραχή στην παραγωγική διαδικασία της χώρας με τον πληθωρισμό πτυχιούχων και την έλλειψη τεχνικών επαγγελματιών

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

α. Τρόποι και μέσα υλοποίησής της

- Θεωρείται λειτουργικότερη και αποδοτικότερη αν διδαχθεί ως σύνθετη έννοια μέσω διαφόρων γνωστικών αντικειμένων.
- Πραγματοποιείται με την παροχή γνώσεων σχετικών με την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα κράτη-μέλη της και τις κοινές καταβολές τους, μέσα από τη διδασκαλία μαθημάτων, όπως η Ιστορία, η Γεωγραφία, οι Γλώσσες, οι Κοινωνικές Επιστήμες, η Λογοτεχνία.
- Ειδικότερα, η διδασκαλία της Ιστορίας επιβάλλεται να περιλαμβάνει πληροφορίες για την εξέλιξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού, όπως αυτός διαμορφώθηκε στη διαδρομή των αιώνων από την ελληνική κλασική αρχαιότητα, τον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό, την Αναγέννηση, το Διαφωτισμό μέχρι και τη σύγχρονη πολιτισμική πραγματικότητα.
- Η αισθητική αγωγή είναι αναγκαίο να αποβλέπει στην επαφή και τη γνωριμία με το έργο, τα πνευματικά και καλλιτεχνικά ρεύματα- παλαιότερα και σύγχρονα- που σημάδεψαν την πορεία του ευρωπαϊκού πολιτισμού.
- Η προβολή της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς μπορεί να επεκτείνεται και να συμπληρώνεται με επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία και χώρους τέχνης.
- Οι μαθητές μπορούν να συμμετέχουν σε ευρύτερες δραστηριότητες, σε συνεργασία με πολιτιστικά ιδρύματα, με ευρωπαϊκά σχολεία ή μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων.
- Η εκπαίδευση οφείλει να εξοικειώνει τους μαθητές με τους θεσμούς, τα όργανα και τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε οι αυριανοί ευρωπαίοι πολίτες να έχουν κοινό μέτρο επιλογών και δράσης.
- Η ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής διάστασης στη διδακτική πράξη δεν πρέπει να γίνεται σε βάρος των αρχικών σκοπών που θέτει το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ούτε να βρίσκεται σε αντίθεση με τις πολιτιστικές, ηθικές, θρησκευτικές και κοινωνικές αξίες κάθε λαού.

Οφέλη που προκύπτουν από την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση

- Οι μαθητές διευρύνουν τους ορίζοντές τους, καθώς ξεφεύγουν από το στενό πλαίσιο της κοινότητάς τους και ενημερώνονται για τις διεθνείς εξελίξεις της σύγχρονης πραγματικότητας.
- Αποκτούν έγκυρη πληροφόρηση για τις κοινωνικές, πολιτικές και διοικητικές δομές των ευρωπαϊκών χωρών και καθίστανται κοινωνοί των τρεχουσών εξελίξεων, η κατανόηση των οποίων τους βοηθά να ερμηνεύσουν και τις εξελίξεις στη χώρα τους, λόγω της αλληλεξάρτησης των λαών.
- Η κατανόηση της σύγχρονης ευρωπαϊκής πραγματικότητας επιτρέπει την πολιτιστική σύμμιξη, την ανταλλαγή διαφορετικών πολιτιστικών στοιχείων.
- Οι νέοι διαμορφώνουν δημοκρατική και ανθρωποκεντρική συνείδηση, απομακρύνονται από τον εθνικισμό, την εμμονή σε ιδέες περί ανωτερότητας των πολιτισμών και καλλιεργούν μέσα τους το σεβασμό, συμφιλιώνονται με το διαφορετικό, μαθαίνουν να γίνονται ανεκτικοί, δεκτικοί στο καινούργιο που ανακαλύπτουν λόγω της πολυπολιτισμικότητας.

B. ΚΕΙΜΕΝΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1^ο

«Γλώσσα, παιδεία, εκπαίδευση»

Μιλώντας για Παιδεία, φτάνουμε πάντα στην εκπαίδευση, στο οργανωμένο από την Πολιτεία σύστημα παροχής παιδείας στους πολίτες, και στη γλώσσα, στην εθνική γλώσσα, απ' όπου περνάει κάθε μορφή παιδείας και κάθε σύστημα εκπαίδευσης. Και μπορεί μεν η πνευματική, η νοητική, η συναισθηματική και η αισθητική καλλιέργεια του ανθρώπου, δηλαδή η παιδεία, να είναι γενικότερο προϊόν των ιδανικών, των αντιλήψεων και των αξιών που διέπουν τη ζωή ενός έθνους, ωστόσο η παιδεία – κι αυτό είναι κατάκτηση της ανθρώπινης κοινωνίας — εδραιώνεται και οικοδομείται μέσα στο Σχολείο, με το εκπαιδευτικό σύστημα, θεσμικό και ανθρώπινο (δάσκαλοι και υλικά, βιβλία, μέσα, πόροι κ.λπ.). Έτσι παιδεία και εκπαίδευση, ήτοι Παιδεία (με κεφαλαίο Π) φτάνουν συχνά να συμπίπτουν, μολονότι η έννοια της παιδείας καθεαυτή είναι πολύ ευρύτερη, ένα διηλεκτώ «ζητούμενον», που ουδέποτε — και με το τελειότερο εκπαιδευτικό σύστημα — ταυτίζεται με την πεπερασμένη έννοια της εκπαίδευσης, σχολικής και εξωσχολικής, υποχρεωτικής και μεθυποχρεωτικής, γενικής και ανώτερης ή ανώτατης. Η παιδεία του ανθρώπου είναι κατεξοχήν έργο ζωής (με την πλατωνική έννοια)· συνεχίζεται «δια βίου», νοείται δηλαδή πραγματικά ως αειπαιδεία.

Κι από την άλλη μεριά, παιδεία — και — εκπαίδευση που δεν συλλαμβάνεται και δεν αναπτύσσεται γλωσσικά και μεταγλωσσικά είναι αδιανόητη. Γιατί η παιδεία είναι, με τη σειρά της, προπάντων ζήτημα λόγου και δια – λόγου· ζήτημα λογικής ή νοητικής ανάπτυξης και μαζί ζήτημα έκφρασης του κόσμου των εννοιών και των πραγμάτων — δηλαδή ζήτημα της γλώσσας. Το του Wittgenstein «Ο κόσμος μου είναι η γλώσσα μου», δηλώνει λιτά αυτή τη μεγάλη αλήθεια, αφού όλος ο κόσμος της εξωτερικής και της εσωτερικής μας πραγματικότητας υπάρχει αντικειμενικά, για τον άλλο, μέσα από τη γλωσσική μας έκφραση, όσο και όπως μπορούμε να μιλήσουμε γι' αυτόν. Να γιατί η γλώσσα θεωρείται, όσο και η ίδια η πρόσβαση στην παιδεία, μέγιστο δημοκρατικό δικαίωμα και ουσιαστική αξία σε μια οργανωμένη κοινωνία. Η δυνατότητα καλλιεργημένης, απαιτητικής και ποιοτικής επικοινωνίας είναι δικαίωμα του πολίτη, που πρέπει να του εξασφαλίζεται δημοκρατικά, δηλαδή με ίσες ευκαιρίες, μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας για όλους τους πολίτες. Γι' αυτό και κάθε διάκριση στη γλωσσική εκπαίδευση, η ελιτίστικη αντίληψη λ.χ. ότι μια βαθύτερη θεώρηση της γλώσσας, που επιτυγχάνεται με τη γνώση της γλωσσικής παράδοσης ή της γλωσσικής διαχρονίας ενός λαού, είναι υπόθεση λίγων ανθρώπων, οι οποίοι έχουν δήθεν ανάλογα ενδιαφέροντα και ικανότητες, ενώ οι πολλοί δεν μπορούν να αποκτήσουν τα ίδια γλωσσικά εφόδια (εδώ μπαίνουμε, χωρίς ίσως να το συνειδητοποιούμε, στα όρια του «πνευματικού φασισμού» και σε διακρίσεις υπεροχής ορισμένων σε σχέση με τους άλλους)· κάθε τέτοια διάκριση δεν είναι απλώς εσφαλμένη, είναι ανελεύθερη και βαθιά αντιδημοκρατική. Το εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας, ιδιαίτερα μιας χώρας με την πνευματική και πολιτιστική παράδοση της Ελλάδος οφείλει να εξασφαλίζει μια ευρύτερη και βαθύτερη παιδεία σε όλα τα Ελληνόπουλα, με το ίδιο σκεπτικό που τους εξασφαλίζει την πρόσβαση στη γνώση, επί παραδείγματι, των μαθηματικών. Λειψή, κολοβωμένη και μονοδιάστατη διδασκαλία της γλώσσας σημαίνει και λειψή παιδεία.

Γ. Μπαμπινιώτης, Παιδεία, Εκπαίδευση και Γλώσσα, Εκδόσεις Gutenberg

Ασκήσεις

1. Να ενημερώσεις την τάξη σου για το περιεχόμενο του κειμένου με γραπτή περίληψή του σε 100 – 120 λέξεις.
2. Με ποιους τρόπους αναπτύσσεται η δεύτερη παράγραφος; Να δικαιολογήσετε την απάντησή

σας.

3. «Η δυνατότητα καλλιεργημένης, απαιτητικής και ποιοτικής επικοινωνίας είναι δικαίωμα του πολίτη, που πρέπει να του εξασφαλίζεται δημοκρατικά»: να αποδώσετε το νόημα του αποσπάσματος σε 100 περίπου λέξεις.

4. Να γράψεις μία αντώνυμη για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις, που βρίσκονται στην παρένθεση: η παιδεία (**εδραιώνεται**), (**ουσιαστικό**) δικαίωμα, (**οργανωμένη**) κοινωνία, (**υποχρεωτική**) παιδεία, (**λειπή**) παιδεία.

5. α) Να συμπληρώσετε το συμπέρασμα του επιχειρήματος:

Μείζων προκείμενη: Η δυνατότητα καλλιεργημένης, απαιτητικής και ποιοτικής επικοινωνίας είναι δικαίωμα του πολίτη.

Ελάσσων προκείμενη: Τη δυνατότητα αυτή προσφέρει η γλωσσική παιδεία.

Συμπέρασμα:

β) Τι είδους συλλογισμός είναι αυτός; Να τον αξιολογήσετε (εγκυρότητα, αλήθεια, ορθότητα).

ΑΣΚΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Έχοντας υπόψη σου τις ραγδαίες αλλαγές που συντελούνται σήμερα στην επιστήμη, στην τεχνολογία, στην οικονομία, στην κοινωνική και πολιτική ζωή γενικότερα, να προβάλεις και να υποστηρίξεις ως εκπρόσωπος των μαθητών στο Σχολικό Συμβούλιο (συμμετέχουν σ' αυτό μαθητές, γονείς και καθηγητές) το αίτημα για «δια βίου» παιδεία και να προτείνεις τρόπους με τους οποίους το αίτημα αυτό μπορεί να ικανοποιηθεί. Η έκταση της εισήγησής σου να είναι περίπου 500 – 600 λέξεις.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2^ο

«Κρίση παιδείας η κρίση της οικονομίας»

Προσπαθώ να πω με όση δύναμη δημόσιας φωνής διαθέτω ότι η οικονομική κρίση που μαστίζει σήμερα τη χώρα μας είναι πριν και πάνω απ' όλα κρίση αρχών, κανόνων, αξιών και ιδανικών, κρίση υπεύθυνων πολιτών με αίσθηση υποχρεώσεων και δικαιωμάτων, κρίση σκεπτόμενων πολιτών με δυνατότητα εκτιμήσεως προσώπων και πραγμάτων, κρίση ήθους και ηθικής, κρίση ευαισθησίας κοινωνικής, κρίση πολιτικής σκέψεως με όραμα και πολιτικών με συνείδηση ευθύνης, με πείρα ζωής και αίσθηση της πραγματικότητας, κρίση συναίσθησης της ουσίας και της σπουδαιότητας του πολιτισμού και της εν γένει καλλιέργειας του ανθρώπου, κρίση θρησκευτικής πίστης, κρίση εμπιστοσύνης σε πρόσωπα και θεσμούς (στον δάσκαλο, στον δικαστή, στον ιερέα, στον γιατρό, στον πολιτικό, στον δημοσιογράφο, στον δημόσιο υπάλληλο), κρίση σύνεσης και ορθοφροσύνης, κρίση αυτογνωσίας, κρίση στοχασμού για το τι είναι σημαντικό στη ζωή, κρίση... Μπορώ εδώ να σταματήσω την απαρίθμηση των μορφών κρίσεως που γέννησαν, κατά βάθος, την οικονομική κρίση και να εστιάσω στην καρδιά της κρίσης: στην κρίση παιδείας που περνάει πολλά χρόνια τώρα η χώρα μας και που είναι αυτή η οποία υπέσκαψε, αν δεν διέλυσε ήδη, τον ιστό της ελληνικής κοινωνίας.

Η κρίση παιδείας, βαθύτερης δηλαδή και ουσιαστικής καλλιέργειας της προσωπικότητας του ατόμου, που πλήττει όχι μόνο τη χώρα μας αλλά τον ευρύτερο χώρο, αποπροσανατόλισε τον σύγχρονο άνθρωπο και υπονόμωσε τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς του, τις επιδιώξεις, τις επιθυμίες, τις βιοτικές του προτεραιότητες, ολόκληρη τη ζωή τη δική του και των γύρω του. Η επιθυμία απόκτησης όλο και περισσότερων υλικών αγαθών εξελίχθηκε - ελλείπει ουσιαστικής παιδείας και ικανότητας ιεράρχησης αναγκών και επιδιώξεων - σε μανία καταναλωτισμού, με το

πολυτελές αυτοκίνητο ή σπίτι, τα σινιέ ρούχα, το σκάφος, τις τραπεζικές καταθέσεις, τα κέρδη από το Χρηματιστήριο ή τον τζόγο να_ανάγονται σε αυτοσκοπούς, η φοροδιαφυγή σε εξυπνάδα και το χρήμα σε μέτρο αξιολόγησης της επιτυχίας του ατόμου. Χάθηκε το μέτρο. Έλλειψε το όραμα. Παρατοποθετήθηκε το νόημα της ζωής. Το κυνήγι του χρήματος έγινε αυτοσκοπός. Σε τέτοιες καταστάσεις μειώνονται οι αναστολές, εκλείπουν τα σημεία αναφοράς, χαλαρώνουν οι αντιστάσεις, αρχίζει η φθορά, επιδίδει η διαφθορά. Παύουν δηλαδή να λειτουργούν οι οδοδείκτες και οι δικλίδες ασφαλείας μιας πραγματικής παιδείας: οι σωστές αξιολογήσεις στη ζωή, το ήθος, η αίσθηση ευθύνης και, κυρίως, η αίσθηση ορίων. Μιλάμε, βέβαια, για μια πραγματική παιδεία η οποία έχει μεν ως βάση τη σχολική εκπαίδευση αλλά συνδιαμορφώνεται από πολλούς παράγοντες: τα ενδιαφέροντα καθενός, τις ποικίλες επιλογές του (κοινωνικές, πολιτικές, ηθικές, θρησκευτικές), τις ευαισθησίες του, τη διάθεση αυτομόρφωσης και την όλη σχέση του με τον πολιτισμό (με το βιβλίο, το θέατρο, τη μουσική, τον κινηματογράφο, τα εικαστικά, την επιστήμη, την ευρύτερη διανόηση). Μιλάμε για μια παιδεία που -με ευθύνη της Πολιτείας- προσφέρονται: ποιοτική δημόσια εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες (σχολική εκπαίδευση- πανεπιστήμια), ευκαιρίες για ευρύτερη ποιοτική διά βίου εκπαίδευση, ποιοτικά κρατικά μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας (ραδιόφωνο, τηλεόραση), συνεχής και αποδεδειγμένη έμφαση σε όλες τις μορφές της τέχνης.

Είναι φανερό ότι μιλώντας για παιδεία δεν εννοώ τις απλές γνώσεις ή τους όγκους των ασύνδετων πληροφοριών που παρέχει ήδη η σχολική εκπαίδευση. Δεν αναφέρομαι στον «γραμματιζούμενο» αλλά στον «μορφωμένο» -διάκριση που κάνει εύστοχα η λαϊκή σοφία. Μιλάω για ένα σχολείο και μια γενικότερη παιδεία που μορφώνει πολίτες υπεύθυνους, σκεπτόμενους, καλλιεργημένους, κοινωνικά ευαίσθητους, πολίτες με ιδανικά, αρχές και αξίες, πολίτες που αγαπούν την πατρίδα τους και νοιάζονται γι' αυτήν, πολίτες με αναφορά σε ρίζες και παραδόσεις, πολίτες με ταυτότητα, που ξέρουν από πού έρχονται και πού πάνε, πολίτες που σέβονται τους θεσμούς και τιμούν τους συμπολίτες τους. Μόνο έτσι πιστεύω ότι μπορείς να αντιμετωπίσεις ριζικά ό,τι έχει φθείρει ψυχικά και διανοητικά σήμερα τον πολίτη και τον έχει εκτρέψει σε κάθε μορφής παρανομία και διαφθορά.

Λέγοντας αυτά, έχω συνείδηση ότι αναφέρομαι σε μια αντιμετώπιση των δεινών που μας κατατράχουν¹, η οποία απαιτεί χρόνο, δυνάμεις και, το κυριότερο, αλλαγή νοοτροπίας, αλλαγή εθνικής και κοινωνικής πλεύσεως. Αλλά θα ήταν αφελές να πιστεύει κανείς ότι το πρόβλημα της φθοράς που έχουμε υποστεί ως κοινωνία και του οποίου τώρα συνειδητοποιούμε μία μόνο πλευρά που είναι η οικονομική κατάρρευση, επιφανιόμενο και απόρροια ενός πολύ πιο σύνθετου και ουσιαστικού προβλήματος, ότι αυτό θα λυθεί ως διά μαγείας με κάποια καθαρώς οικονομικά μέτρα! Τα αίτια που το προκαλούν - και ανέφερα ένα από αυτά, το κατ' εμέ καθοριστικό - και αν ακόμη τώρα λυθεί το πρόβλημα της οικονομικής κρίσης, θα επαναφέρουν το πρόβλημα πολύ σύντομα, αν δεν υπάρξει ριζική στροφή. Και μια ακόμη διασάφηση. Η φθορά, η διαφθορά και ο αποπροσανατολισμός της ελληνικής κοινωνίας δεν περιλαμβάνει όλους τους Έλληνες. Είναι ευτυχώς πολλοί, και σε ορισμένα στρώματα της κοινωνίας οι περισσότεροι που δεν έχουν διαβρωθεί. Αυτοί είναι και η δύναμη στην οποία μπορεί να στηριχθεί η χώρα.

Και μια συχνή επωδός: τι κάνουν οι πνευματικοί άνθρωποι της χώρας; Μιλούν; Παίρνουν θέση; Βοηθούν; Απάντηση: το ζήτημα δεν είναι αν μιλούν, διότι είναι πολλοί αυτοί που μιλούν δημόσια, που συζητούν, που προτείνουν. Το ζήτημα είναι αν τους ακούει κανείς... Και μάλιστα αν τους ακούν αυτοί που πρέπει πρώτα απ' όλα να μάθουν να ρωτούν.

Γ. Μπαμπινιώτης «ΤΟ ΒΗΜΑ» 30-4-2011

¹κατατράχουν: βασανίζουν, ταλαιπωρούν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

A. Να αποδώσετε την περίληψη του κειμένου σε 100 - 120 λέξεις.

Μονάδες 25

B.1. «Η επιθυμία απόκτησης όλο και περισσότερων υλικών αγαθών εξελίχθηκε - ελλείψει ουσιαστικής παιδείας και ικανότητας ιεράρχησης αναγκών και επιδιώξεων - σε μανία καταναλωτισμού, με το πολυτελές αυτοκίνητο ή σπίτι, τα σινιέ ρούχα, το σκάφος, τις τραπεζικές καταθέσεις, τα κέρδη από το Χρηματιστήριο ή τον τζόγο να ανάγονται σε αυτοσκοπούς, η φοροδιαφυγή σε εξυπνάδα και το χρήμα σε μέτρο αξιολόγησης της επιτυχίας του ατόμου.» Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παραπάνω αποσπάσματος του κειμένου.

Μονάδες 10

B.2. α) Να εντοπίσετε τα δομικά μέρη και τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται η δεύτερη παράγραφος (Η κρίση παιδείας ... μορφές της τέχνης). (Μονάδες 3)

β) Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην τρίτη παράγραφο του κειμένου; (Αιτιολογήστε την απάντησή σας). (Μονάδες 4)

Μονάδες 7

B.3. Να δώσετε ένα μονολεκτικό συνώνυμο για κάθε μια από τις παρακάτω λέξεις:

εστιάσω(1\$), υπέσκαψε(1\$), βιοτικές(2\$), συνειδητοποιούμε(4\$).

Μονάδες 4

B.4. **Σκεπτόμενων (1\$), ποιοτική (2\$):** Να γράψετε ένα αντώνυμο για τις παραπάνω λέξεις.

Μονάδες 4

B.5. **Εκτρέψει(3\$), απόρροια(4\$):** Αφού αναλύσετε τα συνθετικά μέρη των παραπάνω λέξεων να βρείτε ένα παράγωγο για κάθε ένα συνθετικό.

Μονάδες 5

B.6. Να εντοπίσετε δύο παραδείγματα (φράσεις ή προτάσεις) συνυποδηλωτικής λειτουργίας της γλώσσας μέσα στο κείμενο.

Μονάδες 5

Γ. Οι μαθητικοί σύλλογοι των σχολείων της περιοχής σας διοργανώνουν μία ημερίδα με θέμα : «Το σχολείο αντιμέτωπο με τις προκλήσεις της εποχής μας». Αναλαμβάνετε ως εκπρόσωπος του σχολείου σας να παρουσιάσετε σε μία ομιλία σας τις θέσεις σας σχετικά με τις προκλήσεις της εποχής μας και το ρόλο που καλείται το σχολείο να διαδραματίσει μέσα σε αυτές. Παρουσιάστε τις αλλαγές που θεωρείτε απαραίτητες προκειμένου το σχολείο να εναρμονιστεί με το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον.

Μονάδες 40

ΚΕΙΜΕΝΟ 3^ο

ΖΟΥΜΕ ΜΙΑ ΠΛΑΝΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Σήμερα βιώνουμε μια κρίση ευρέος φάσματος και διεθνούς κλίμακας. Δεν μιλώ για την παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008. Μιλώ για μια κρίση που περνά απαρατήρητη, η οποία όμως μακροπρόθεσμα μπορεί να αποβεί πολύ πιο επικίνδυνη για το μέλλον της δημοκρατίας: μια πλανητική κρίση παιδείας.

Βαθιές ανατροπές συντελούνται σε όσα οι δημοκρατικές κοινωνίες διδάσκουν στους νέους και δεν έχουμε ακόμη αντιληφθεί το μέγεθός τους. Άπληστες για οικονομική επιτυχία, οι

χώρες και τα εκπαιδευτικά συστήματά τους εγκαταλείπουν με απερισκεψία κάποιες γνώσεις απαραίτητες για την επιβίωση των δημοκρατιών. Οι γενικές σπουδές και οι τέχνες συνεχώς χάνουν έδαφος, τόσο στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση όσο και στο πανεπιστήμιο, σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου. Επίσης υποχωρούν και όλες οι ανθρωπιστικές και οι κοινωνικές επιστήμες, καθώς οι χώρες αναζητούν το βραχυπρόθεσμο κέρδος καλλιεργώντας χρήσιμες και εφαρμόσιμες ικανότητες προσαρμοσμένες σε αυτόν τον στόχο. Αν υπερिσχύσει αυτή η τάση, πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο σύντομα θα παράγουν γενιές χρήσιμων μηχανών, υπάκουων και τεχνικά εξειδικευμένων, αντί για ολοκληρωμένους πολίτες, ικανούς να συλλογίζονται μόνοι τους, να αμφισβητούν τις παραδόσεις και να αντιλαμβάνονται την έννοια του κόπου και των επιτευγμάτων των άλλων.

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, τα προβλήματα που έχουμε να επιλύσουμε -είτε είναι οικονομικά, είτε οικολογικά, είτε θρησκευτικά ή πολιτικά- είναι πλανητικής κλίμακας. Κανείς μας δεν ξεφεύγει από αυτή την παγκόσμια αλληλεξάρτηση. Επομένως, τα σχολεία και τα πανεπιστήμια όλου του κόσμου έχουν ένα τεράστιο και επείγον έργο: να καλλιεργήσουν στους φοιτητές την ικανότητα να θεωρούν τον εαυτό τους μέλος ενός ετερογενούς κράτους (όλα τα σύγχρονα κράτη είναι ετερόκλητα) και ενός ακόμη πιο ετερογενούς κόσμου και να έχουν μια κάποια αντίληψη της Ιστορίας και του χαρακτήρα των διαφορετικών ομάδων που τον κατοικούν.

Οι πολίτες του κόσμου χρειάζονται μια γενική μόρφωση. Ασφαλώς χρειάζονται και πολλές πρακτικές γνώσεις που οι φοιτητές μπορούν να αποκτήσουν χωρίς να εκπαιδευτούν στις ανθρωπιστικές επιστήμες, παραδείγματος χάριν απομνημονεύοντας γεγονότα από τα σχολικά βιβλία (και ας υποθέσουμε πως αυτά δεν περιλαμβάνουν λάθη). Ωστόσο, για να γίνεις υπεύθυνος πολίτης, χρειάζεσαι κάτι άλλο: την ικανότητα να αξιολογείς τις ιστορικές αποδείξεις, τον χειρισμό των οικονομικών αρχών και την εξάσκηση του κριτικού σου πνεύματος. Να μπορείς να συγκρίνεις διαφορετικές απόψεις της κοινωνικής δικαιοσύνης, να μιλάς τουλάχιστον μία ξένη γλώσσα, να μπορείς να αξιολογείς την πολυπλοκότητα των μεγάλων θρησκειών του κόσμου. Το να κατέχεις μια σειρά γεγονότων χωρίς να μπορείς να τα κρίνεις είναι ελάχιστα προτιμότερο από την άγνοια. Το να έχεις όμως μια δομημένη σκέψη πάνω σε ένα ευρύ φάσμα πολιτισμών, ομάδων κι εθνών και στην ιστορία των αλληλεπιδράσεών τους επιτρέπει στις δημοκρατίες να προσεγγίσουν με υπεύθυνο τρόπο τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα.

Ο Σωκράτης, που θεωρούσε πως αν δεν ερευνάς τη ζωή σου δεν αξίζει να τη ζεις, ζούσε σε μια κοινωνία που αγαπούσε τις έντονες συζητήσεις, εξέταζε κάθε επιχειρηματολογία και πλήρωσε με τη ζωή του την εμμονή του στο ιδανικό της κριτικής σκέψης. Σήμερα το παράδειγμά του βρίσκεται στο κέντρο της θεωρίας και της πρακτικής της εκπαίδευσης του πολιτισμού στη δυτική παράδοση. Αν θεωρούμε απαραίτητο όλοι οι φοιτητές να διδάσκονται μια σειρά γενικών μαθημάτων που έχουν σχέση με τις επιστήμες του ανθρώπου είναι γιατί πιστεύουμε πως αυτά τα μαθήματα θα τους δώσουν τα εργαλεία να σκέπτονται και να επιχειρηματολογούν οι ίδιοι, αντί να αποδέχονται απλώς την παράδοση και την εξουσία και γιατί θεωρούμε πως αυτή η ικανότητα ορθολογισμού είναι σημαντική σε κάθε δημοκρατική κοινωνία.

[Διασκευή άρθρου της Αμερικανίδας φιλοσόφου Martha Nussbaum
ΠΗΓΗ: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 7 Ιουλίου 2010]

Ερωτήσεις

1. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 100 -120 λέξεις

(25 μονάδες)

2. Να βρείτε τη συλλογιστική πορεία που ακολουθείται στην 3^η παράγραφο (Σήμερα, περισσότερο από ποτέ άλλοτε.... κατοικούν σήμερα).

(10 μονάδες)

3. Στην τελευταία παράγραφο του κειμένου και συγκεκριμένα στο απόσπασμα «Αν θελήσουμε να δημοκρατική κοινωνία» υπάρχει το ακόλουθο επιχείρημα:

- Η ικανότητα να σκέφτεσαι και να επιχειρηματολογείς ο ίδιος αντί να αποδέχεσαι την παράδοση και την εξουσία είναι ικανότητα σημαντική για κάθε δημοκρατική κοινωνία.
- Τα γενικά μαθήματα που έχουν σχέση με τις επιστήμες του ανθρώπου δίνουν τα εργαλεία στους φοιτητές να σκέφτονται και να επιχειρηματολογούν οι ίδιοι.
- **Άρα**, αυτά τα μαθήματα είναι σημαντικά για κάθε δημοκρατική κοινωνία.

Να βρείτε το είδος του συλλογισμού και να τον αξιολογήσετε.

(15 μονάδες)

4. Να βρείτε τους τρόπους ανάπτυξης της τελευταίας παραγράφου.

(μονάδες 10)

5. Ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσει το σύγχρονο σχολείο είναι το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας και του αποκλεισμού από την εκπαίδευση. Να απευθύνεις μια επιστολή στην Υπουργό Παιδείας, στην οποία θα αναφέρεσαι στις περιπτώσεις αποκλεισμού και εκπαιδευτικών ανισοτήτων που διαπιστώνεις στο ελληνικό σχολείο και θα προτείνεις τρόπους με τους οποίους το σχολείο θα μπορούσε να προωθήσει ίσες ευκαιρίες για όλους. (500 λέξεις)

(μονάδες 40)

ΚΕΙΜΕΝΟ 4^ο

Να αναγεννηθεί η σχέση δασκάλου-μαθητή

Η δίψα για γνώση και η λαχτάρα για κατανόηση αποτελούν μια μοναδική μάχη και ένα εξαιρετικό ιδεώδες στη ζωή του ανθρώπου, αποτελούν μια αυξανόμενη δύναμη που πηγάζει από την ίδια τη ζωή. Κάτω από αυτό το πρίσμα, ο ρόλος του δασκάλου ήταν και παραμένει κυρίαρχος. Κατά συνέπεια, μια κοινωνία που δεν τιμά τους δασκάλους της είναι ελαττωματική και ο δάσκαλος που δεν αντιλαμβάνεται το ρόλο του στη διαμόρφωση της εθνικής κουλτούρας παύει να είναι λειτουργός.

Το προνόμιο του δασκάλου, κατά τον G. Steiner, είναι: να αφυπνίζει σ' ένα άλλο ανθρώπινο πλάσμα δυνάμεις και όνειρα που είναι πέρα από τα δικά του, να παρακινεί τους άλλους να αγαπήσουν αυτά που εκείνος αγαπάει και να κάνει το εσωτερικό του παρόν δικό τους μέλλον.

Το να διδάσκεις με μεράκι σημαίνει να αφυπνίζεις στο μαθητή την αμφιβολία και να τον προγυμνάζεις για τη διαφωνία. Άλλωστε, η δημοκρατία είναι θεσμοθετημένη αμφισβήτηση και διαπλάθεται μέσα από την αγωγή του πολίτη, προσηλωμένη στο δημοκρατικό ιδεώδες που βασίζεται στο διάλογο και τη διαφωνία. Ο σφυγμός της διδασκαλίας είναι κατεξοχήν η ικανότητα να πείσεις, υιοθετώντας το διάλογο και ενισχύοντας την άλλη άποψη. Ο δάσκαλος δεν πρέπει να ξεχνάει ότι απευθύνεται στη νόηση, στη φαντασία, στο νευρικό σύστημα και στον εσωτερικό

κόσμο του μαθητή του. Συνεπώς καθετί είναι αντικείμενο διδασκαλίας γιατί παρέχει τροφή στη σκέψη. Η γνήσια διδασκαλία σημαίνει ξύπνημα και ξάνοιγμα του νου και δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνικό ή οικογενειακό σύστημα χωρίς διδασκαλία.

Στην πατρίδα μας ο σεβασμός στο δάσκαλο είναι μια ξεπερασμένη αξία και οι συμπεριφορές των μαθητών στην τυπική εκπαίδευση δίνουν το χαρακτήρα της εποχής μας, που δεν είναι τίποτε άλλο από «εποχή της ανευλάβειας». Γιατί συμβαίνει αυτό; Η απομάκρυνση από την πατριαρχική σχέση δασκάλου-μαθητή είναι ένας λόγος. Η ανώριμη πολιτικοποίηση των μαθητών, τα ΜΜΕ, η απελευθέρωση και το ξεθώριασμα των αξιών της κοινωνίας μας συμπληρώνει το μαθησιακό περιβάλλον της ανευλάβειας.

Οι συμπεριφορές της κοινωνίας μας ενσωματώνονται και στην εκπαιδευτική διαδικασία, χωρίς να αφήνουν ανεπηρέαστο και το δάσκαλο. Το αποτέλεσμα είναι εμφανές: το μεράκι στην αποστολή του, σιγά-σιγά, να αποτελεί «απολεσθέν θέλγητρο». Έτσι το δίπολο δάσκαλος-μαθητής υπόκειται στην αλλοίωση της σχέσης που είχε σφυρηλατηθεί εδώ και αιώνες, με τα θετικά και τα αρνητικά της στοιχεία. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι την ιστορία της σχέσης δασκάλου-μαθητή τη σκιάζει και ανυπακοή και προδοσία, και από τα δύο μέρη. Πάντως, όσον αφορά στην αφομοίωση της ηθικής στάσης, μόνο η πραγματική ζωή του δασκάλου μπορεί να αποτελέσει το παράδειγμα.

Τα πράγματα έχουν αλλάξει δραματικά. Άλλοτε, η μνήμη θεωρούνταν (και είναι) η μητέρα των Μουσών, το ανθρώπινο χάρισμα που καθιστά εφικτή κάθε μάθηση. Σήμερα ζούμε την εποχή του διαδικτύου που αντιστρατεύεται τη μνήμη. Για τις νέες μορφές μάθησης, που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, δεν έχουν θέση η πίστη και η προδοσία, η αγάπη και η εξέγερση. Όλα συμβάλλουν στην απώθηση της γοητείας της σκέψης, δηλαδή το να μεταφράζεις την ύπαρξη σαν απεριόριστη ροή σκέψης.

Η αναγέννηση της σχέσης δασκάλου-μαθητή, σε μια εποχή μετάβασης στην οποία έχει εισέλθει η κοινωνία μας, είναι αναγκαία για τη διαμόρφωση της νέας κουλτούρας που θα ενσωματώνει το παλιό, θα κατανοεί το καινούργιο και θα έχει ανοικτό το βλέμμα σε ένα μέλλον προσδοκίων.

Το ερώτημα που κυριαρχεί είναι: η χαρισματική αίγλη του εμπνευσμένου δασκάλου θα αντέξει στο χρόνο; Η απάντηση, κατά την άποψή μου, είναι ναι, τόσο στις αίθουσες διδασκαλίας όσο και σε όλες τις εκφάνσεις της πολιτικής πράξης. Οι πολιτικοί ηγέτες έχουν ρόλο παιδευτικό, τόσο με το λόγο όσο και με τις στάσεις τους για το «κοινό καλό». Αρκεί να κατανοήσουν ότι η διδασκαλία είναι μια ανοιχτή πρόσκληση στη διορθωτική διαφωνία.

*Χρήστος Β. Μασσαλάς, Καθηγητής - π. Πρύτανης Παν. Ιωαννίνων,
Εφημερ. Το Βήμα, 24/4/2012 (διασκευή)*

Ερωτήσεις

A1. Για την προετοιμασία μιας ομαδικής εργασίας στο μάθημα Έκφραση-Έκθεση διάβασες το παραπάνω κείμενο. Να γράψεις περίληψη του κειμένου αυτού (100-120 λέξεις) με την οποία θα ενημερώσεις για το περιεχόμενό του τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σου.

A2. Να αναπτύξεις σε 80-100 λέξεις το νόημα του αποσπάσματος που ακολουθεί:

«Οι πολιτικοί ηγέτες έχουν ρόλο παιδευτικό, τόσο με το λόγο όσο και με τις στάσεις τους για το «κοινό καλό»»

A3. «Τα πράγματα έχουν αλλάξει δραματικά. Άλλοτε, η μνήμη θεωρούνταν (και είναι) η μητέρα των Μουσών, το ανθρώπινο χάρισμα που καθιστά εφικτή κάθε μάθηση. Σήμερα ζούμε την εποχή του διαδικτύου που αντιστρατεύεται τη μνήμη. Για τις νέες μορφές μάθησης, που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, δεν έχουν θέση η πίστη και η προδοσία, η αγάπη και η εξέγερση. Όλα συμβάλλουν στην απώθηση της γοητείας της σκέψης, δηλαδή το να μεταφράζεις την ύπαρξη σαν

απεριόριστη ροή σκέψης».

Αφού μελετήσεις την πιο πάνω παράγραφο:

- α) Να αναφέρεις τα δομικά της στοιχεία γράφοντας και τα σχετικά χωρία του κειμένου.
- β) Να γράψεις, δικαιολογώντας την απάντησή σου, τον τρόπο ανάπτυξης της πιο πάνω παραγράφου.

B1. Να αντικαταστήσεις την καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις των πιο κάτω φράσεων με μια συνώνυμή της, έτσι ώστε να μην αλλάξει το νόημα των φράσεων ούτε ο γραμματικός τύπος των λέξεων:

- ο σεβασμός στο δάσκαλο είναι μια ξεπερασμένη αξία
- το αποτέλεσμα είναι εμφανές
- σε όλες τις εκφάνσεις της πολιτικής πράξης εκφράσεις, πλευρές, όψεις, εκδηλώσεις,

B2. (α) Να αναλύσεις τις πιο κάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και

(β) να σχηματίσεις με το δεύτερο συνθετικό τους, μια νέα σύνθετη λέξη:

- διαμόρφωση
- αφυπνίζει

B3. Να γράψεις:

(α) ένα παράγωγο ουσιαστικό και

(β) ένα παράγωγο επίθετο για το καθένα από τα πιο κάτω ρήματα:

- πηγάζει
- βασίζεται
- αντιλαμβάνεται

ΜΕΡΟΣ Γ: ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Έχεις επιλεγεί να εκπροσωπήσεις τις μαθητικές κοινότητες της πόλης σου σε ειδική συνεδρία της Επιτροπής Παιδείας της Βουλής. Γενικό θέμα της συνεδρίας είναι το «Δημοκρατικό και Ανθρώπινο Σχολείο». Αφού παρουσιάσεις τις σκέψεις σου για ένα Δημοκρατικό και Ανθρώπινο Σχολείο, να καταθέσεις τις απόψεις σου για την αξία του διαλόγου, της αμφισβήτησης και της διαφωνίας στο χώρο της εκπαίδευσης. (500-600 λέξεις).

